

ח' אייר תשע"ה

27 אפריל 2015

מדיניות החברה לאיתור ולהשבת נכסים של נספי השואה

בנוגע למעמדם הייחודי של נכסי תרבות שנבזזו בשואה ונמצאים בישראל

מטרתו של מסמך זה הינה קביעת המדיניות הראויה בעניין השימוש בנכסי תרבות שנבזזו בשואה, נמצאים בישראל ולא נמצאו להם יורשים.

הצורך בקביעת מדיניות הינו נגזרת של פעילות החברה לאיתור ולהשבת נכסים של נספי השואה בתחום נכסי התרבות של נספי השואה. עמדת החברה נתבקשה אף במהלך הדיונים בנושא עריכת חקר מוצאות שהתקיימו במשרד המשפטים, ליישום עקרונות וושינגטון (1998) ואמנת טרזין (2009).

1. חקר מוצאות ואיתור יורשים:

1.1. עריכת חקר מוצאות לאיתור חפצי תרבות אשר נבזזו בשואה ונמצאים בישראל תבוצע בידי המוסדות המחזיקים בחפצים אלה. ככל שיתברר, כתוצאה מחקר המוצאות, כי חפץ עונה על הגדרת "נכס של נספה שואה" לפי חוק נכסים של נספי השואה (השבה ליורשים והקדשה למטרות סיוע והנצחה), התשס"ו-2006 (להלן: "חוק הנכסים") הרי שחלה על החברה להשבה החובה לפעול לאיתור יורשיו ולהשבת החפץ לידיהם.

1.2. אין במדיניות המפורטת מטה כדי לגרוע מהחשיבות והעדיפות של שמירת הנכסים עבור יורשי הנספים, וככל שאלו יאותרו, בכל שלב בעתיד, זכויותיהם בנכסי התרבות תישמרנה. זכויותיהם ככל שקיימות תתבררנה לגופן מול מוסדות התרבות המחזיקים במגנון שייקבע, בין השאר, על בסיס החקיקה הקיימת, כולל חוק הנכסים, עקרונות וושינגטון ואמנת טרזין, והסדרה רגולטיבית נוספת ככל הנדרש.

2. חפצי תרבות אשר לא ידוע מי בעליהם / לא אותרו להם יורשים:

2.1. נכסי תרבות המצויים בישראל ואשר בסיוע תהליך חקר המוצאות נמצא כי היו שייכים לנספי שואה אשר יורשיהם לא אותרו - יישארו בידי מוסדות התרבות המחזיקים בהם, וישמשו כאמצעי להנצחת זכר השואה תוך הבטחת מעמדם הייחודי.

2.2. נכסים אלו לא ימומשו כשאר נכסי הנספים ותמורתם לא תשמש למטרות סיוע לניצולי שואה.

2.3. נכסי התרבות, בהנחה שהתקבלו בתום לב בידי מוסד התרבות המחזיק בהם, ימשיכו להיות מוחזקים בידי מוסדות התרבות כדי לשמש את הציבור כולו וזאת בשל אופיים המיוחד של נכסי התרבות והמטען ההיסטורי, התרבותי וההנצחתי שהם נושאים עימם; מורשת של אמן, של תקופה, של זרם אמנותי ושל בעל היצירה המקורי. לנכסי התרבות נלווה ההקשר ההיסטורי

- של שלילת זכויות היהודים בכלל וזכויות הקניין בפרט על ידי הצורך הנאצי ושלוחיו. כל אלו מצדיקים את הותרת נכסי התרבות הללו במשמורת ציבורית מתאימה, וזיהויים ככאלה.
- 2.4. בשימוש למטרת הנצחה כאמור לעיל יינתן ביטוי הן לסיפורה של היצירה בהקשר של מאורעות השואה והן לגורל הבעלים שממנו נבזזה היצירה. תוטל מגבלה על סחירות היצירה ועל הוצאתה מתחומי המדינה, וייקבעו כללים לטיפול ביצירה במקרה של פירוק המוסד או שינויים מהותיים בניהול אוספיו - שמטרתם הגנה על היצירה כאמצעי הנצחה. ככל שניתן, ובהתאם לערך האומנותי של היצירות, הן ייחשפו לציבור חשיפה מירבית תוך הדגשת ייחודיותן כאמור.
- 2.5. ייחודיותם של נכסי התרבות וכן המורכבות של רצף זכויות הקניין בהם תומכים בהחרגת נכסי התרבות ממכלול נכסי נספי השואה, שכלל יש לממשם לצורך מתן סיוע לניצולי שואה והנצחת השואה.

3. המדיניות וחוק הנכסים:

- 3.1. מדיניות זו מאפשרת את קיום העיקרון שעמד לעיני המחוקק באשר לייעוד נכסים של נספי שואה: ראשית ליורשי הנספים, ובהיעדר אלה - למטרת הנצחת זכר השואה והנספים בה במקביל למטרת הסיוע לניצולים, ואף עולות בקנה אחד עם מטרות החברה כפי שנקבעו בחוק הנכסים.
- 3.2. נוכח תקופת עיכוב המימוש הקבועה בחוק נכסים של נספי השואה, מדיניות זו אף משקפת פתרון ראוי לשימוש בנכסי תרבות אשר בפועל, על פי הוראות החוק, לא יהיה בידי החברה להשבה סיפק לממשם לטובת סיוע לניצולי שואה נזקקים.